

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2019 m. lapkričio 28 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra – Teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose – Direktyva (ES) 2016/343 – Tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimas – 6 straipsnis – Įrodinėjimo pareiga – Kaltinamojo laikymas suimto“

Byloje C-653/19 PPU

dėl *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas, Bulgarija) 2019 m. rugsėjo 4 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2019 m. rugsėjo 4 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą baudžiamajoje byloje prieš

DK,

dalyvaujant

Spetsializirana prokuratura,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurių sudaro kolegijos pirmininkas J.-C. Bonichot, teisėjai M. Safjan, L. Bay Larsen (pranešėjas), C. Toader ir N. Jääskinen,

generalinis advokatas G. Pitruzzella,

posėdžio sekretorius M. Aleksejev, skyriaus vadovas,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2019 m. lapkričio 7 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- DK, atstovaujamo advokatų D. Gochev, I. Angelov ir I. Yotov,
- Europos Komisijos, atstovaujamos R. Troosters ir Y. Marinova,

susipažinęs su 2019 m. lapkričio 19 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

* Proceso kalba: bulgarų.

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (OL L 65, 2016, p. 1) 6 straipsnio ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 6 ir 47 straipsnių išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą prieš DK ir susijęs su jo laikymu suimto.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

- 3 Direktyvos 2016/343 16 ir 22 konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:

„(16) Nekaltumo prezumpcija būtų pažeidžiama, jeigu tol, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų daromuose pareiškimuose arba teismo sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais tas asmuo pripažįstamas kaltu, įtariamasis arba kaltinamasis būtų apibūdinamas kaip kaltas. <...> Ši nuostata <...> neturėtų daryti poveikio preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimu ar apkaltinamųjų įrodymų elementais, kaip antai sprendimams dėl kardomojo kalinimo, jei tokiuose sprendimuose nenurodoma, kad įtariamasis ar kaltinamasis yra kaltas. <...>

<...>

(22) Įrodinėjimo našta nustatant įtariamųjų ir kaltinamųjų kaltę tenka baudžiamojo persekiojimo institucijai, o bet kokia abejonė turėtų būti vertinama įtariamojo ar kaltinamojo naudai. Nekaltumo prezumpcija būtų pažeista, jei baudžiamojo persekiojimo institucijos įrodinėjimo našta būtų perkelta gynybai, nedarant poveikio teismo turimiems *ex officio* faktų nustatymo įgaliojimams, teisminės valdžios nepriklausomumui, kai atliekamas įtariamojo arba kaltinamojo kaltės vertinimas, ir fakto ar teisės prezumpcijų, susijusių su įtariamojo arba kaltinamojo baudžiamąja atsakomybe, naudojimui. <...>“

- 4 Šios direktyvos 2 straipsnyje „Taikymo sritis“ nustatyta:

„Ši direktyva taikoma įtariamiems arba kaltinamiems fiziniams asmenims baudžiamajame procese. Ji taikoma visuose baudžiamojo proceso etapuose nuo to momento, kai asmuo įtariamasis arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, iki tol, kol sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar tas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, tampa galutini[s].“

- 5 Minėtos direktyvos 3 straipsnis „Nekaltumo prezumpcija“ suformuluotas taip:

„Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji būtų laikomi nekaltais, kol jų kaltė neįrodyta įstatymų nustatyta tvarka.“

- 6 Tos pačios direktyvos 4 straipsnio „Vieši pareiškimai dėl kaltės“ 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų padarytuose pareiškimuose ir teismų sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu, tas asmuo nebūtų apibūdinamas kaip kaltas. Ši nuostata nedaro poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksams, kuriais

siekiami įrodyti įtariamojo arba kaltinamojo kaltę, ir preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimais ar apkaltinamaisiais įrodymais.“

7 Direktyvos 2016/343 6 straipsnyje „Įrodinėjimo našta“ nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įrodinėjimo našta nustatant įtariamųjų ir kaltinamųjų kaltę tektų baudžiamojo persekiojimo institucijai. Ši nuostata nedaro poveikio teisėjui ar kompetentingam teismui tenkančiai pareigai rinkti tiek apkaltinamuosius, tiek ir išteisinamuosius įrodymus, taip pat teisei į gynybą, kai pateikiami įrodymai pagal taikomą nacionalinę teisę.

2. Valstybės narės užtikrina, kad, esant abejonų dėl kaltės, padėtis būtų vertinama įtariamojo arba kaltinamojo naudai, taip pat ir tuomet, kai teismas vertina, ar atitinkamas asmuo turėtų būti išteisintas.“

Bulgarijos teisė

8 *Nakazatelno-protsesualen kodeks* (Baudžiamojo proceso kodeksas) 270 straipsnyje nustatyta:

„(1) Bet kuriuo teismo proceso metu gali būti iškeltas kardomosios priemonės pakeitimo klausimas. Tos pačios instancijos teismui naujas prašymas dėl kardomosios priemonės gali būti pateiktas, jei pasikeitė aplinkybės.

(2) Teismas sprendžia viešame posėdyje priimdamas nutartį.“

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

9 DK kaltinamas priklausymu organizuotai nusikalstamai grupei ir nužudymu.

10 Pradėjus baudžiamąjį procesą dėl pareikštų kaltinimų 2016 m. birželio 11 d. DK buvo paskirtas kardomasis kalinimas.

11 2017 m. lapkričio 9 d. suinteresuotojo asmens byla buvo perduota į *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas, Bulgarija), kad šis priimtų nuosprendį.

12 Nuo 2018 m. vasario 5 d. DK pateikė septynis prašymus paleisti į laisvę; pirmosios ar apeliacinės instancijos teismai visus juos atmetė, motyvuodami tuo, kad DK nurodyti argumentai pagal nacionalinės teisės reikalavimus yra nepakankamai įtikinami.

13 Per 2019 m. rugsėjo 4 d. *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas) posėdį DK pateikė naują prašymą paleisti į laisvę.

14 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagal Bulgarijos teisės aktus tuo atveju, kai nuosprendžio priėmimo tikslu teismui perduodamas asmuo, kuriam paskirtas kardomasis kalinimas, šis teismas pirmiausia turi patikrinti tokio kalinimo pagrįstumą. Teismui nusprendus, kad minėtas kalinimas teisėtas, jis be jokių trukmės apribojimų pratęsiamas ir vėliau neperžiūrimas *ex officio*. Suimtas asmuo paleidžiamas į laisvę tik jei pateikia atitinkamą prašymą ir įrodo, kad atsirado jo paleidimą pateisinančių naujų aplinkybių.

- 15 *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas) mano, kad, atsižvelgiant į Bulgarijos teisės aktų reikalavimus taip, kaip jie aiškinami nacionalinių teismų jurisprudencijoje, mažai tikėtina, kad DK pavyktų pateikti tokį įrodymą ir taip įrodyti, jog aplinkybės pasikeitė taip, kad gali pateisinti jo paleidimą į laisvę.
- 16 Vis dėlto šis teismas abejoja dėl Bulgarijos teisės aktų atitikties Direktyvos 2016/343 6 straipsniui ir 22 konstatuojamajai daliai, nes šios nuostatos galėtų būti aiškinamos kaip nustatančios baudžiamojo persekiojimo institucijai pareigą įrodyti atitinkamo asmens laikymo suimto pagrįstumą ir leidžiančios daryti prezumpcijas dėl tokio pagrįstumo, tik jeigu jos yra pagrįstai proporcingos siekiamam tikslui ir jomis paisoma teisės į gynybą.
- 17 Be to, reikia atsižvelgti į Chartijos 6 ir 47 straipsniuose garantuojamas teises. Konkrečiai dėl šio 6 straipsnio, atitinkančio 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnį, iš 2019 m. rugpjūčio 27 d. EŽTT sprendimo *Magnitskiy ir kt. prieš Rusiją* (CE:ECHR:2019:0827JUD003263109) matyti, kad prezumpcija dėl kaltinamojo laikymo suimto teisėtumo prieštarauja šios konvencijos 5 straipsnio 3 daliai.
- 18 Tokiomis aplinkybėmis *Spetsializiran nakazatelen sad* (Specializuotas baudžiamasis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar nacionalinės teisės aktas, kuriame nustatyta, kad teismo baudžiamosios bylos nagrinėjimo etapu turi būti pasikeitusios aplinkybės, kad gynybos prašymas panaikinti kaltinamojo suėmimą būtų patenkinamas, atitinka Direktyvos 2016/343 6 straipsnį ir 22 konstatuojamąją dalį, taip pat [Chartijos] 6 ir 47 straipsnius?“

Dėl skubos procedūros

- 19 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė šį prašymą nagrinėti pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje numatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.
- 20 Grįsdamas šį prašymą teismas pažymi, kad nuo 2016 m. birželio 11 d. DK paskirtas kardomasis kalinimas ir kad pateikto prašymo paleisti į laisvę vertinimas priklauso nuo atsakymo į klausimą, ar pagal Sąjungos teisę draudžiama paskirstyti įrodinėjimo pareigą taip, kaip numatyta šiuo klausimu taikytinuose Bulgarijos teisės aktuose.
- 21 Šiuo aspektu pirmiausia reikia pabrėžti, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl Direktyvos 2016/343, kuri patenka į SESV trečiosios dalies V antraštinės dalies, susijusios su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, taikymo sritį, išaiškinimo. Taigi šis prašymas gali būti nagrinėjamas pagal prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.
- 22 Tada dėl skubos kriterijaus pažymėtina, jog vadovaujantis Teisingumo Teismo jurisprudencija reikia atsižvelgti į tai, kad suinteresuotajam asmeniui pagrindinėje byloje šiuo metu atimta laisvė ir jo laikymas suimto priklauso nuo pagrindinės bylos baigties (2016 m. liepos 28 d. Sprendimo *JZ*, C-294/16 PPU, EU:C:2016:610, 29 punktą ir 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Milev*, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 35 punktą).
- 23 Šiuo atveju iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, 2019 m. rugsėjo 13 d. tą prašymą pateikusių teismo atsakymo į Teisingumo Teismo prašymą pateikti informacijos ir 2019 m. rugsėjo 25 ir 27 d. to teismo Teisingumo Teismui pateiktos papildomos informacijos matyti, kad šiuo metu DK atimta laisvė, kad remdamasis Teisingumo Teismo sprendimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs

teismas turės nuspręsti dėl šio asmens laikymo suimto ir kad Teisingumo Teismo atsakymas į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo klausimą gali iš karto turėti įtakos DK pateikto prašymo paleisti į laisvę vertinimui.

- 24 Šiomis aplinkybėmis, atsižvelgusi į teisėjo pranešėjo siūlymą ir susipažinusi su generalinio advokato nuomone, 2019 m. spalio 1 d. Teisingumo Teismo pirmoji kolegija nusprendė tenkinti nacionalinio teismo prašymą ir nagrinėti bylą pagal sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

Dėl prejudicinio klausimo

- 25 Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2016/343 6 straipsniui, siejamam su jos 22 konstatuojamąja dalimi, taip pat Chartijos 6 ir 47 straipsniams prieštarauja nacionalinės teisės aktas, pagal kurį suimtas asmuo gali būti paleistas į laisvę tik tada, kai įrodo, jog atsirado ši paleidimą į laisvę pateisinančių naujų aplinkybių.
- 26 Direktyvos 2016/343 2 straipsnyje numatyta, kad ji taikoma įtariamiesiems arba kaltinamiems fiziniams asmenims visuose baudžiamojo proceso etapuose nuo to momento, kai asmuo įtariamasis arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, iki tol, kol sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar tas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, tampa galutinis.
- 27 Taigi ši direktyva taikoma pagrindinėje byloje susiklosčiusiai situacijai, kai nacionalinis teismas turi priimti sprendimą dėl asmens, kaltinamo nusikalstamos veikos padarymu, laikymo suimto teisėtumo (šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Milev*, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 40 punktą).
- 28 Vis dėlto reikia priminti, kad, atsižvelgiant į tai, jog minėta direktyva siekiama minimalaus suderinimo, ji negali būti aiškinama kaip visapusiška ir išsami priemonė, kuria siekiama nustatyti visas sprendimo dėl suėmimo priėmimo sąlygas (2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Milev*, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 47 punktą ir 2019 m. vasario 12 d. Nutarties *RH*, C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, 59 punktą).
- 29 Tiesa, pagal tos pačios direktyvos 3 ir 4 straipsnius reikalaujama, kad teismo sprendime dėl asmens laikymo suimto šis asmuo nebūtų apibūdinamas kaip kaltas (šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Milev*, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 43 ir 44 punktus ir 2019 m. vasario 12 d. Nutarties *RH*, C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, 51 punktą).
- 30 Vis dėlto iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog Direktyva 2016/343 nereglamentuoja, kiek tokių sprendimų turintis priimti teismas turi būti įsitikinęs, kad nusikaltimą padarė konkretus asmuo, kaip reikia nagrinėti įvairius įrodymus ir kaip išsamiai jis turi motyvuoti atsakymą į jam pateiktus argumentus; šioms klausimams taikoma tik nacionalinė teisė (šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Milev*, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 48 punktą).
- 31 Dėl šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pažymėtina, kad joje reglamentuojamas „įrodinėjimo naštos nustatant įtariamųjų ir kaltinamųjų kaltę“ paskirstymas. Direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad „esant abejonių dėl kaltės, padėtis būtų vertinama įtariamojo arba kaltinamojo naudai“.
- 32 Šiuo klausimu iš Direktyvos 2016/343 4 straipsnio matyti, kad joje teismo sprendimai, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu ir kurie būtina priimami užbaigiant baudžiamąjį procesą, skiriami nuo kitų procesinių veiksmų, pavyzdžiui, baudžiamojo persekiojimo veiksmų ir preliminarių procesinio pobūdžio sprendimų.
- 33 Taigi Direktyvos 2016/343 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse padaryta nuoroda į „kaltės“ įrodinėjimą turi būti suprantama kaip reiškianti, kad šia nuostata siekiama reglamentuoti įrodinėjimo pareigos paskirstymą tik tada, kai priimami teismo sprendimai, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu.

- 34 Kaip savo išvados 31 punkte pažymėjo generalinis advokatas, toks aiškinimas patvirtinamas palyginus Direktyvos 2016/343 16 ir 22 konstatuojamąsias dalis. Viena vertus, 16 konstatuojamoji dalis susijusi su nekaltumo prezumpcijos užtikrinimu šios direktyvos 4 straipsnyje numatytuose veiksmuose, t. y. valdžios institucijų viešuose pareiškimuose ir procesiniuose veiksmuose, atliktuose iki momento, kai įtariamojo kaltė teisėtai įrodoma. Šioje konstatuojamojoje dalyje konkrečiai kalbama apie preliminariems procesinio pobūdžio sprendimams taikomą tvarką. Kita vertus, 22 konstatuojamojoje dalyje, susijusioje su tos direktyvos 6 straipsnyje reglamentuotos įrodinėjimo pareigos paskirstymu, kalbama ne apie tokius sprendimus, o tik apie įtariamojo kaltės įrodinėjimo procedūrą.
- 35 Vienintelis teismo sprendimo dėl galimo kardomojo kalinimo pratęsimo tikslas – išspręsti klausimą, ar, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes ir nenustatant, ar asmuo yra kaltas dėl jam inkriminuojamos nusikalstamos veikos, šis asmuo turi, ar neturi būti paleistas į laisvę.
- 36 Beje, iš šio sprendimo 29 punkte minėtos jurisprudencijos matyti, jog pagal Direktyvos 2016/343 3 ir 4 straipsnius draudžiama, kad tokia sprendime kaltinamasis būtų apibūdinamas kaip kaltas.
- 37 Taigi toks sprendimas negali būti laikomas teismo sprendimu, kuriuo kaltinamasis pripažįstamas kaltu, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.
- 38 Reikia konstatuoti, kad šios direktyvos 6 straipsnis netaikomas procesui, per kurį priimamas toks sprendimas, todėl įrodinėjimo pareigos paskirstymui per šį procesą taikoma tik nacionalinė teisė.
- 39 Šios išvados nepaneigia 2019 m. vasario 12 d. Nutarties *RH (C-8/19 PPU, EU:C:2019:110)* 56 punktas. Nors tame 56 punkte Teisingumo Teismas iš tikrųjų paminėjo Direktyvos 2016/343 6 straipsnį, iš tos nutarties 57 punkto matyti, kad taip Teisingumo Teismas siekė apibūdinti šios direktyvos 4 straipsnio kontekstą, kad nustatytų, jog byloje, kurioje buvo priimta ta nutartis, nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose reikalaujamas motyvavimas negali prilygti įtariamojo ar kaltinamojo apibūdinimui kaip kalto, kaip tai suprantama pagal 4 straipsnį, tačiau vis dėlto nekonstatavo, kad minėtos direktyvos 6 straipsnis taikomas per procesą, kuriame priimamas sprendimas dėl kardomojo kalinimo.
- 40 Dėl Chartijos 6 ir 47 straipsnių reikia priminti, kad pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį jos nuostatos valstybėms narėms taikomos tik tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę.
- 41 Kadangi Sąjungos teisė nereglamentuoja įrodinėjimo pareigos paskirstymo per tokį procesą, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, Chartijos nuostatos, įskaitant jos 6 ir 47 straipsnius, netaikomos tokį paskirstymą nustatančioms nacionalinėms taisyklėms (pagal analogiją žr. 2017 m. kovo 7 d. Sprendimo *X ir X, C-638/16 PPU, EU:C:2017:173*, 45 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 42 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pateiktą klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2016/343 6 straipsnis ir Chartijos 6 ir 47 straipsniai netaikomi nacionalinės teisės aktui, pagal kurį suimto asmens paleidimas į laisvę priklauso nuo to, ar šis asmuo įrodo, kad atsirado ši paleidimą į laisvę pateisinančių naujų aplinkybių.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 43 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo 6 straipsnis ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 6 ir 47 straipsniai netaikomi nacionalinės teisės aktui, pagal kurį suimto asmens paleidimas į laisvę priklauso nuo to, ar šis asmuo įrodo, kad atsirado šį paleidimą į laisvę pateisinančių naujų aplinkybių.

Parašai.